

Jonk de Cissay lovagi etikettje

Előszó. Jonk de Cissay fényes múltú, de a XV. század második felére elszegényedő nemesi családból származott. Nagyapja, Louis de Cissay-Disegni a balul végződő nikápolyi hadjárat során török fogságba esett, és csak hosszú évekkel később, birtokai elzálogosítása révén válthatta ki magát. A következő évtizedekben a birtokot pereskedések tizedelték, és mikor az 1440 körül született Jonk 1462-ben családfővé lépett elő, a cím már csak Cissay várával és a környező néhány faluval járt együtt.

Műveltiségének forrásáról keveset tudni. Írásainak némely megjegyzésében egyes kutatók az itáliai humanizmus és a jogi tájékozottság nyomait vélik felfedezni. A padovai egyetem lajstroma szerint 1460-ban szerzett jogi diplomát Ioannes Cisaeus, aki azonos lehet de Cissay-jal, de az azonosság korántsem bizonyított. Villonnal való ismertsége azonban dokumentált, hiszen két levél is ránk maradt, melyekben Villon úgy aposztrofálja de Cissayt, mint szeretett testvérét, és mint „akinek e világon egyedül érdemes írni”.

Feleségétől, Chalons-i Margittól egyetlen fia született, George, aki azonban fiatalon elhunyt. A családi élet sikertelensége és az anyagi gondok egyaránt arra késztették Jonkot, hogy birtokai helyett a burgundi hercegek udvarában keresse boldogulását. Kegyenben állt mind Jó Fülöpnél, mind Merész Károlynál, aki szolgálatait az Aranygyapjas lovagrendbe való felvétellel jutalmazta, nem csoda hát, hogy számos irigye akadt, akik hízelgőnek, talpnyalónak és katonai szerepre alkalmatlannak tartották.

A róla szóló források 1477, a nancyi csata és Merész Károly bukása után megszakadnak. Lotharingiai René herceg krónikása feljegyezte, hogy Merész Károlynak napokkal a csata után megtalált holttestére egy úgyszintén halott lovag borult rá, akinek pajzsán hattyúval táncoló oroszliánt látott, ám a lovag arcát addigra összerágták a patkányok, így személyének azonosítása lehetetlenné vált. Igen valószínű, hogy az említett lovag de Cissay lehetett, hiszen a hattyút és az oroszliánt hordta címerében, ennek ellenére egyes kutatók kitanának amellet, hogy de Cissay azonos azzal a Jonk mesterrel, aki 1483-ig XI. Lajos francia király étékfogójaként tevékenykedett.

Művét Merész Károly herceg felkérésére írta az 1470-es évek közepén. A zaklatott idők közepette a könyv nem érte el a nyomtatást, de a burgundi udvarról való információink alapján megállapíthatjuk, hogy a könyv eljutott címzettjeihez, a burgundi udvar udvaroncainhoz és lovagjaihoz. Egykorú források még arról is megemlékeznek, hogy a herceg udvaroncai és apródjai időnként így korholták egymást: „Ez nem így volt megírva Jonk de Cissay úr könyvében.” Tulajdonképpen a jelenkori olvasónak is inkább szórakoztató, esetleg nevelő célzatú irodalmi műként ajánlható ez az írás, amely forrásértékében mégis csak egy a tekintélyes számú lovagi életre vonatkozó írás közül.

A burgundi birodalom bukása után azonban a területeket felosztó államok, legfőképpen a francia korona nem nézte jó szemmel azokat a kulturális emlé-

keket, melyek a hajdani nagy riválisra emlékeztettek. Terhes lett volna például a francia királyi udvarnak nyíltan kölcsönöznie a burgundiak kifinomult udvari kultúrájából. Ennek a kulturális inkvizíciónak esett áldozatul az itt közölt lovagi etikett is, melyet a jelek szerint tűzzel-vassal irtottak, és csak egyetlen kéziratos példánya maradt ránk.

A luxeuili kézirat pergamenlapok gyűjteménye, mely csak 1859-ben került elő föld alatti rejtekéből egy XV. századi kézírásos Biblia és finoman megmunkált késő gótikus ékszerek mellől. Egykori tulajdonosa a becses darabot vasalt faládjában ásta el, de a talajvíz ezen néhol átszivárgott, és a penész miatt a kézirat foltokban olvashatatlaná mállott szét. Az alábbi fordításban az olvashatatlaná lett szöveghelyek kipontozással vannak jelölve.

Görög Dániel

Ajánlás. Herceg, azt kérted tőlem, írjam meg neked, mily tettek méltóak egy lovaghoz az udvarban, aki uralkodóját szolgálja. Vedd hát e könyvet, és okítsd belőle lovagjaidat. Tudom, teneked nincs szükséged ilyenfajta útmutatásra, kétszeresen nem; egyszer azért, mert az uralkodó szava törvény és tette útmutatás alattvalói számára; és azért sem, mert te eddig is mindenben úgy cselekedtél, ahogy egy lovagtól illik. Hanem vannak az udvarodban olyan lovagok, akik akár megátalkodott gonoszságuk, akár alacsony származásuk és tudatlanságuk miatt elhanyagolják a lovaghoz méltó tetteket, és számtalanszor okoznak neked bánatot.

Az uralkodó jó erkölcséről korábban már sokan írtak, és sok bölcs tanácsot meríthetsz tőlük. Ezért nem foglalkozom azon tanácsokkal, amelyek az uralkodóhoz szólnak. De az uralkodó lovag is, országa első lovagja, ezért nagyon is jól teszi, ha lovagjai között lovagként viseli magát.

[...] nagyságát alattvalóinak sokasága mutatja. Akik így mondják, azok sem [...] az országok, sem a lovagok igaz természetét nem ismerik, hogyan jutalmazza az uralkodó a kiválóakat, és nem láttak egyetlen csatát sem, ahol kevés lovag kardélre hányt vagy megfutamított akár oly számos ellenséget. A bölcs uralkodó tudja, hogy országának erőssége alattvalóinak jó erkölcsében és kiválóságában rejlik, s ki más lehetne kiválóbb, mint a lovagi rend tagjai. Ámbátor nekik is szükséges erkölcsük ápolása [...]

[...] meg kell védenem magam azoktól, akik kicsinyes tudálékosságuk okozta vakságukban [...] te tudod, hogy a mi nyelvünk [...] melyből ők is értenek.

Ha könyvemben minden igyekezetem ellenére hiányosságokat találsz, bocsásd meg nekem, nem másért van az, csak mert magam is esendő vagyok. Hanem lásd, a hűséggel igyekszik a teljesség felé könyvem, ahogy lovagjaid is esendőek erkölcsükben, ám állhatatosak irántad való hűségükben.

Fogadd hát könyvemet, Hercegem, mint a kiválóság felé vezető segédletet, szolgáljon örömdre és országod nagyobb gazdagságára.

Hű lovagod, Jonk de Cissay, A. D. 14 [...]

1. Az uralkodó szolgálata. A lovag kötelessége az uralkodó szolgálata, akárcsak fiúnak az apáé és hívőnek az Istené. A lovag hűségében soha meg ne

tántorodjék, sem barátságért, sem adományért, sem félelemért. Akinek a lovag egyszer hűséget fogadott, azt el ne árulja, s kövesse őt a pokolba is, ha ura úgy parancsolja. Teljesítse a lovag az uralkodó parancsát, kiváltképp a háborúban, de a békében is, akkor is, ha azzal kockára teszi saját életét.

A lovag legyen kész minden pillanatban arra, hogy uralkodójáért feláldozza életét. Ezt ne olyan botor módon tegye, mint a törökök, akiknek királya ünnepi vacsorákon, idegen fejedelmek követei előtt parancsolja meg lovagjainak, hogy önnön kardjukat mártsák szívükbe, mert esztelenség és a lovagság semmibevétele ez; hanem ha olyan csatába küld az uralkodó, ahonnan az ellenség túlereje miatt aligha kerülhatsz ki élve, hát vesd be magad a harcba egyetlen ellenvetés nélkül.

Igen sajnálatosnak tartjuk, hogy a hűség erényének kiemelésével kellett kezdenünk a lovagoknak szóló könyvecskét, hiszen a hűséges szolgálat kimondatlanul is első kötelessége a lovagnak. Hanem a történelemben távol is és közel is voltak olyan emberek, akik szégyenletesen elárulták urukat minden ígéretük és a jóra való minden buzdítás ellenére. Az ilyen emberekről azt kell mondanunk, hogy mindörökre méltatlanok arra, hogy lovagnak nevezzék őket, hitványságban pedig a kutyaéhoz hasonlítanak, mert a kutya is mindig éppen azt a kezét nyalja, amelyik eteti. De már a ló is megsiratja gazdáját, ha az meghal, vagy ha más ül a hátára.

Még nagyobb a romlottsága annak, aki annak ellenére árulja el uralkodóját, hogy uralkodója nemcsak címeradással tünteti ki, és engedi, hogy együtt vonulhassanak hadba, hanem azon túl is bizalmába fogadja, kitüntetései elhalmozza, és tanácsát kéri azokban az ügyekben, melyekkel országa kormányzása során találkozik. Így kell tehát vélekednünk azokról, akik a mi legnemesebb és legigazságosabb hercegünket árulták el pár koszos aranyért, és Philippe de Commines-ről, akit nem kétséges, hogy a mi magasságos Istenünk a pokol legmélyebb bugyrába fog küldeni az ítélet napján, de a halandók is fölöttebb helyesen teszik, ha utolsó megvetendő féregként tekintenek minden égi és földi igazságnak eme gonosz megcsúfolójára.

Természetesen egészen más történt a nemes Philippe de Croy-Chimay gróffal, aki csak félreértések miatt hagyta el udvarunkat, s maga is – mint mondta – száműzetésként élte meg azokat az időket, amiket Lajos francia királlyal kellett töltenie, és hűsége bizonyítékeként rögvést visszatért a mi hercegünkhöz, amint értesült arról, hogy az ő igaz uralkodójának iránta való jóakaratára töretlen. Bizony az a gonosztevő, aki elvakult gyűlöletében, az igazságról megfélemlítve, valaha kétségbe vonta a gróf hűségét.

És amiért az uralkodó a legfőbb védelmezője a vallásnak, az egyháznak, a nőknek és az elesetteknek, az igazságnak és mind az erényeknek, azért a lovag is védelmezze ugyanezeket. Saját erényének tekintse a bátorságot, és soha ne feledje, hogy egy szűz erénye vagy egy nemzetség keresztény hitre térítése kedvesebb Istennek, mint az ő élete. És a kereszténység és a lovagság összes erényei, az igazság, az igazságosság, a bátorság, az engedelmeség, a hűség, a hit, a remény, a szeretet, az irgalmasság, a könnyörületesség, a kötelesség viselése és a kényelmetlenség tűrése, a buzgalom, a jámborság, a mértékletesség, az értelem, a gondoskodás, a józanság, a tisztaság, a hírnév és a becsület, mind olyanok, amelyekért a lovagnak kész kell lennie akár

jólétének, akár életének feláldozására. Aki ugyanis Istennek tetsző tettekben ontja vérét, az előtt megnyílnak a mennyek kapui. Bizony, az életükért csak a viskójuk küszöbénél messzebbre nem látó földtúró parasztok és a kéjencségbe beleposhadt öregek reszketnek, az erényes lovag kezében semmilyen rettenet láttán nem remeg a kard.

Hogy egy cél milyen nemes, az megmutatja, hogy érdemes-e érte életét áldoznia a lovagnak; és mutatja egy cél nemességét, ha sok kiváló ember áldozta érte életét. És bár sok kiváló tettet hajthatnak végre a lovagok akár uralkodók szolgálatában, akár az elesettek gyámolításában, mégis minden lovag közös célja az egyház védelme legyen. És megnemesíti a lovag halálát, ha a cél nemcsak nemes és távoli, de az érte való küzdelem sikerrel jár, és úgyszintén megnemesíti a lovagot annak a kéznek a nagysága, amelyik fejét veszi. Így azt kell mondanunk, hogy a világon valaha megeshető legnagyobb dicsőség, ha egy lovag Jeruzsálem visszafoglalásakor, a Szent Sír mellett veszi életét Szaladinnal vívott párbajában, de úgy, hogy példáját látva a mögötte álló sereg kivívja a kereszténység végső győzelmét az eretnekek felett. Bár talán még nagyobb dicsőség, ha a keresztény lovag győzi le Szaladint, és még kitűzheti a kereszténység zászlaját Jeruzsálem fellegrvárának legmagasabb tornyára, és csak eztán hal bele a párbajban kapott sebébe.

Azonban csak egyetlen lovagnak fog megadatni, hogy Szaladinnal párba-jozhasson, ezért az összes lovagnak készen kell állnia arra, hogy más dicső tetteket vihessen végbe. Tartsa tehát szem előtt a lovag mindig, hogy mi a jó és mi a rossz, és törekedjen a jóra, a rosszat pedig vesse el és üldözze, mert a rossz a jónak az ellentéte, a jó pedig a rosszé.

A tökéletes lovag célja tehát az, hogy az eddig és ezután elbeszélte erények révén nyerje meg a fejedelem a jóakarát és lelkét, és minden erejével azon legyen, hogy uralkodójának jó híret nagyobbítsa. Ugyanígy védje a lovag az egyház hatalmát, és legyen gondja Krisztus nagyobb dicsőségére.

Mindazt pedig, amit a lovag az uralkodó kegyéből és Isten áldásából birtokolt, állítsa a lovag az uralkodó, az egyház és az igazság szolgálatába. Gondoskodjon a lovag arról, hogy családjában és birtokán mindenki az isteni ige szerint éljen, hogy az igazság ellenségei sehol teret ne nyerhessenek. Legyen gondja a lovagnak arra, hogy a fejedelmét csatában senki le ne győzhesse, meg ne ölhesse, el ne foghassa, ostromának ellen ne állhasson, hanem minden dolgában diadalmas legyen. Legyen gondja a lovagnak arra is, hogy a fejedelem le ne térjen az igaz kormányzás útjáról, cselekedjék mindenben Krisztus nyájának óvó pásztoraként. Éppen ezért a lovag megfontolt és bölcs tanácsokat adjon az uralkodónak, ne saját javára legyen tekintettel, hanem az uralkodóéra, mert az uralkodó nagysága az ő nagysága. Figyeljen a lovag arra is, hogy az uralkodó ne hallgasson hazugokra, árulókra, pletykálkodókra és rágalmozókra, hanem csakis jó szándékú és bölcs emberekre. Az uralkodó parancsait a lovag ne bírálja és ne másítsa meg, hanem hajtsa végre, ami rá vonatkozik, akkor is, ha nem érti meg a lényegét. A birodalom összes kérdését ugyanis csak az uralkodó látja együtt, a lovagok, helytartók és tanácsosok pedig csak a rájuk eső részeket.

A lovag elsődleges és igazi mestersége a fegyverforgatás, nagyon jól teszi tehát a lovag, ha gyakorolja magát kardvívásban, lovaglásban, kopjatorésben,

vadászatban, és mindazokban a gyakorlatokban, melyek a hadban való jártaságra készítik fel testét és lelkét. Nagyon helyesen teszi a lovag, ha kitanulja a hadimesterség minden csínját-bínját, ezt azonban ne ebből a könyvből vagy más könyvekből tanulja, hanem a hadimesterségben jártas lovagoktól, miként a cipőkészítés módját is egy cipőkészítőtől lehet eltanulni, és a kötélverését is egy kötélverőtől. Nagyon helyes ennél fogva, ha a lovag békeidőben tornákon és párviadalokon vesz részt, mert a lovagi tornák, a párviadalok és a vadászatok készítik fel azokra a tettekre amelyeket majd a háborúban elkövethet. A csatában pedig igyekezzék az uralkodó körül forgolódni, hogy megoltalmazhassa az ellenségtől, hiszen kevés dolgot becsülnék annyira az uralkodók a lovagban, mint ha az megmenti őket a halálos veszedelemtől.

Abban azonban, hogy milyen tettek méltóak a lovaghoz békeidőben, már sok kiváló lovag sok különböző tanácsot adott akár szavaival, akár példájával, és azt kell látnunk, hogy némely kiváló lovag olyan sületlenségeket hordott össze, mintha csak saját lovuk beszélt volna helyettük. Jelentsük ki tehát először azt, hogy egyaránt helyes, ha a lovag a fejedelem udvarában tölti az időt, mint ha saját várában, sőt akkor tesz legjobban, ha folyamatosan úton van birtokai és a fejedelmi székhely között. Utóbbiban töltsön időt azért, hogy uralkodójának szolgálatára lehessen, és más lovagokkal találkozassék, és velük együtt haladjanak a tökéletesség felé; előbbiben pedig töltsön időt azért, hogy gondot viseljen családjára és parasztjaira, fenntartsa, szolgálja és hirdesse az igazságot.

Ne követelje azonban senki a lovagoktól, hogy a fegyverforgatáson kívül más mesterséghez ne értsenek, mert megesik, hogy az uralkodó akár három vagy négy évig sem vonul hadba, és az a lovag, aki csak a háborúzáshoz ért, bizony elrakhatná magát fegyverraktárába rozsdásodni. Nem méltatlan a lovagsághoz, ha máshoz is ért a lovag a fegyverforgatáson kívül, amíg más mesterségével nem veszti el méltóságát, és amíg gyakorolja hadi erényeit is.

Felettébb hasznos, ha a lovag ismeri a betűvetés és olvasás titkát. Bármikor hasznos lehet, ha titkár nélkül tud levelet küldeni, akár szeretett hölgyéhez, akár uralkodójához. De még nagyobb kincs az olvasás tudománya, mert aki olvasni nem tud, az csak a saját bölcsességére hagyatkozhat, míg aki felolvasó nélkül is szerencsésen olvashat, az bármelyik bölcset segítségül hívhatja. A régi lovagok dicső tetteiről szóló énekeket még elzengik a hegedűsök, amiből úgyszintén tanulhat az, aki az olvasás titkát nem ismeri, de az antik és a mai bölcsek tanítását nem értheti meg az efféle tudatlan. És az uralkodó éppen azért kénytelen tanácsosai és intézői közé egyre több nemtelen származású senkiházit fogadni, mert azok, akik az uralkodó szolgálatára leginkább hivatottak lennének, nem képezvén magukat a bölcsességekre, alkalmatlanok lesznek ezen hivatalokra.

Hasznos tehát, ha ismeri a lovag a teológia, a filozófia vagy a jog tudományát, melyek lovaghoz méltóak, és szükség esetén szintén hasznos lehet, ha ért az orvosláshoz, az építészethez, a kovácmesterséghez, a szakácmesterséghez, és nem is sorolom tovább, mi mindenhez. De mielőtt rosszakaróim [...] én a legnemesebb lovagokból kezük verejtékével dolgozó parasztokat akarok csinálni, kimondom, hogy ezeknek a mesterségeknek csak tudása méltó a lovaghoz, mindennapos gyakorlása egyáltalán nem, hagyja meg azt a lovag

parasztjainak és szolgálóinak, hogy betevő kenyerüket efféle mesterségekkel keressék meg. Bizony, nem egy lovagot hallottunk már amint ezt mondja: „A filozófia műveléséből még senki jól nem lakott, és a jogból vagy a teológiából is csak az, aki az uralkodótól vagy [...] alantas szolgálatért csengő aranyakat kapott. Ebből is az látszik, hogy a tudósok milyen szamarak, és milyen alantas a mesterségük, mert alávaló és számár az, aki nem termeli meg saját betevő falatját. S ha meg is fejtik a szférák titkát vagy a törvények értelmét, mire való az, ha egyetlen rézpénz haszon nem terem belőle sem maguk, sem az uralkodó számára?” Ó, hogy nem szakadt meg az ég eme szavak hallatán! Ó, hogy nem esett le Krisztus a feszületről! Még ha csaló kufárok és mocskos [...] fokhagymabűzös szájából hallottam volna, és nem máskülönben oly derék lovagokéból! Hát úgy élünk, mintha az arany lenne a legnagyobb érték e világon? Bizony nem, mert a mi Urunk, a mindenható Jézus Krisztus nem a pengő arany evangéliumát hozta el, hanem az igaz hitét és az igaz erényekét, ezért az erények feljebb valók az aragnál, és mindennél, amit aranyért meg lehet venni. Bizony, az küzd a magasztos célért, aki az erényekért, az igazságért, az egy igaz Isten és a teremtett világ megismeréséért küzd; és nem az, aki aranyért, vagy ha gyomrát még nem töltötte meg, a mai és holnapi betevő falatért. Ez utóbbi jó, de alsórendű cél, mely jó, de alsórendű emberekhez méltó. A filozófusok, teológusok, jogtudósok pedig nemcsak jó, hanem fennkölt lelkű emberek legyenek, és legfőképpen a lovagok legyenek fennkölt lelkűek és erényekkel ékesek.

Onnan is látszik, hogy az erények felsőbbrendűek a gazdagságnál, mert a gazdagságot a parasztok és az alacsonyrendű emberek biztosítják, az erényeket pedig az uralkodó és a lovagok, na meg kisebbrészt a papok és más tanult népek. Azt pedig még egy csörgősipkás bolond sem mondhatja, hogy a parasztok a felsőbbrendűek, és az uralkodó az alacsony. Mert a gazdaság emberei szolgálnak az erény embereinek, ahogy ebben a világban minden az erényeken keresztül megmutatkozó Istennek szolgál, és ez nagyon jól van így.

[...]

Azon alantas mesterségeket pedig, mint amilyen a színészeké, a festőké, zenészeké és költőké, a lovag ne űzzön. Talán még a zenéhez értsen, mert aki a zenét nem élvez, annál biztosra vehetjük, hogy lelkében harmónia helyett vadállati indulatok laknak, és mert még a szigorú spártai törvények is teret engedtek a zenének. De űzni ne űzze a lovag a zenét sem, mert alantas szolgánépek és magamutogató hímringyók mestersége az.

2. A szerelem dolga. Meg kell állapítanunk, hogy a szerelem olyan dolog, amelyet mindenképpen illőnek találunk a lovagsághoz. A szerelem kapcsolatban áll az erényekkel, hiszen aki szerelmes, az annál jobban törekszik erényesen élni és erényesnek látszani. Mert a szerelem maga is csupa szépség és finomság, melyek megtelepednek a szerelmes férfi szívében, azonkívül pedig a szerelmes férfi mindenben a legkiválóbb akar lenni, hogy annál jobban elbűvölhesse hölgyét, és méltó lehessen annak szerelmére. Ezért van, hogy minden hadba vonuló sereg visz magával néhány szekérnyi asszonyt, akikkel a hadinépek a szerelmüket tölthetik, és megsokszorozzák a hadakozó férfiak erejét. És ezért lehetett, hogy trójai ősapáink tíz éven át ellenállhattak egész Görögország

ostromának, mert minden reggel szerelmes asszonyaik öltöztették őket, és szintúgy szerelmes asszonyaik szeme láttára harcoltak nap mint nap, amiért nem törődtek azzal, ha ezerszer és ezerszer életveszélybe kerültek, csak azért, hogy újra és újra elnyerjék maguknak asszonyaik szerelmét.

Válasszon tehát hölgyet maga számára a lovag, és kövesse őt hűséges szerelemmel, hacsak nem olyan fogatlan vén, akinek izmai már felpuhultak, és nem bírja megemelni kardját. Legyen azonban józan a lovag, és ne keverje össze a paráznaságot az igaz szerelemmel, mert a paráznaságra minden hitvány csirkefogó képes, aki bűzös szajhákat fillérékért megvehet, vagy egy pásztorlánykát leteperhet a mezőn. Az igaz szerelmet csak azon kevesek ismerik fel, akiknek szelleme és lelke képes magáévá tenni emelkedett célokat, mert a parázna szerelem ocsmány, mint a disznó, és mohó, mint a farkas; az igaz szerelem mintaképe pedig az oroszlán fenségessége, a róka ravaszsága, a teknős állhatatossága, a főnix lángolása, [...] a nyúl [...]

És mivel a paráznaságról lovagjaink már úgyis mindent tudnak, és tudásukat úton-útfélen gyakorolják is, ebben a könyvben nem szükséges többet a parázna szerelemről írunk, hanem csakis az igaz szerelemről.

Gondja legyen a lovagnak arra, hogy milyen hölgyet választ szerelme tárgyául. Ne válasszon nálánál alacsonyabb rangú hölgyet, mert az méltatlan lesz hozzá, már csak nevével is besározza a lovag fényes címerpajzsát, és neveltetésében azon túl is hibákat fog véteni, és disznók bélsarával fog labdázni, amíg a lovag a nap felé kapaszkodik. Szintúgy ne válasszon a lovag olyan hölgyet, akinek apja rangban magasan fölötte áll, mert ha még sikerrel jár is, akkor is gúnyolódások céltáblája lesz, és borotvátlan arcú apródok fognak dalolni arról, hogy a harcmező helyett a nászi ágyban szerezte dicsőségét.

Semmiképp ne válasszon a lovag olyan hölgyet, akit egy másik lovag már a szívébe zárt. Az Isten a tízparancsolatban az ember értésére adta, hogy ne kívánjon semmit, ami a társáé, és ha nem lenne az isteni parancs, akkor is óvakodnia kellene attól, hogy vizsályt szítson maga és társa közt, vagy keserűséget okozzon neki. Ezért akkor se udvaroljon a lovag a hölgynek, ha tudja, hogy a másik lovag nem nyerheti el a hölgy kegyét. Ha pedig annyi eszed van, mint egy éti csigának, és dőre módon beleszeretsz egy hölgybe, akit már egy másik lovag imád, legjobban teszed, ha szerelmedet elfojtod magadban. Nem teszel helytelenül, ha szerelmedet a legnagyobb titokban őrzöd magadban, és nem téve semmit a hölgy kegyének elnyeréséért, várod, hogy a másik lovag szívében a hölgy iránti szerelem gyűlöletre változzék, ahogy azt költők szerint Héricourt János úr tette, de ezzel magadnak fogsz sokáig tartó fájdalmat okozni, bár a szív fájdalmának tűrése a szerelemben éppúgy erény, mint a sebek fájdalmának tűrése a hadban. Ha viszont te esel előbb szerelembe, és a másik lovag próbálja elcsábítani a te hölgyedet, úgy állj ki szerelmedért, előbb szavakkal, és ha az nem elég, fegyverrel.

Fontolja meg a lovag azt is, hogy a legszebb és legerényesebb hölgyek kegyét csak a legkiválóbb és legdicsőbb lovagok nyerhetik el. És bár viszonzás nélkül szerelmesnek lenni legalább annyira szép tett, mint a viszonzásban reménykedve, az emberi természetet ismerve mégis azt kell hinnünk, hogy a lovagok szívesebben fogják a viszonzással kecsegtető szerelmet keresni. A világ rendje tehát az, hogy a legvitézebb lovagnak a legszebb és legerényesebb

hölgy legyen a párja, a kevésbé vitéz lovagnak pedig a kevésbé szép hölgy; de ezért ne a csúf hölgynek udvarolj, hanem tegyél meg mindent, hogy méltó legyél a szép hölgy kegyére.

Mégis arra ügyelj leginkább, hogy a választott hölgy erénye olyan legyen, mint amilyen a legkiválóbbaké, és az a legkiválóbb, akiről a keresztény szűz mintáját meg lehetne formázni.

Bárhogy is erősködik Guy de Brimeau, ez a kiváló és hűségében megintgathatatlan lovag, abban az egyben mégsincs igaza, hogy a nők kiválóságát a szépségük szerint kellene mérni. És ha csakugyan így gondolja a lovag, azzal nem állít követendő példát a többi lovag elé, hiszen a lovaghoz méltó hölgy szépségével és bájosságával, erényeivel és kedvességével együtt váltsa ki a rápillantó férfi lelkében azt az igazi szerelmet és azt a tiszteletet, amely távol tartja még a reményét is annak, aki tisztességtelen dologra gondol. Az a lovag tehát, akit ilyen hölgy szeret, okkal fog megelégedni a szerelem legkisebb tanújelével, és többre fogja becsülni az ilyen hölgy egyetlen szerelmes szempillantását, mint bármely más hölgy teljes birtoklását, míg az, aki a hölgynek csak a szépségét veszi szemügyre, az az igazi helyett a parázna szerelmet dédelgeti szívében.

És azoknak sincs igazuk, akik azt hiszik, hogy egy előkelő születésű nő már mindjárt erényes is lesz. Hiszen az útszéli szajhákat mindenki megveti és hangosan szidalmazza rossz erkölcsük miatt, de lássuk be, ahogy férfiak között is van, akinek magas születése ellenére inkább illik a papi [...] mint a lovagi, úgy a nők között is van, akihez a zárdaszüzek élete illik, másnak a hites házasság, és bizony nem egy előkelő hölgyet láttunk, aki ha alacsonyabb sorba születik, bizony ma a festett arcú útszéli szajhák [...] éppen ezért legyen tekintettel választott hölgyének erényére, és inkább előbb csalódjon, mint később. És ne felejtse a lovag, hogy az erényes ifjú hölgy inkább száz halált hal, mint hogy becsületén folt essen.

[...]

A nagy régiek úgy írtak a szerelemről, mintha azt Ámor nyíla okozná, de ostobaság ez, és nemcsak azért, mert Ámor a hazug pogány istenek egyike, hanem azért is, mert a szerelem nem vak nyílveszőként csap le. Az erényekkel ékes lovag irányítani tudja szerelmét, ki tudja választani azt a hölgyet, aki méltó rá, és el tudja kerülni azokat, akik méltatlanok. Ha pedig nem így van, és egy lovag mégis alacsony származású vagy rossz erényű hölgybe lesz szerelmes, azért a lovag a hibás, és nem a szerelem, mert a szerelem Isten alkotása, és mint ilyen, tökéletes.

Ne feledje a lovag, hogy a szerelem ébredéséhez gyakran idő kell, ne csalódjon hát, ha a választott hölgy nem viszonzza azonnal érzéseit. Azért van ez, mert az erényes hölgy nem eshet szerelembe minden csavargóval, hanem csak azzal a nemes lelkű lovaggal, aki rátermettségét, szerelmének hevét és állhatatosságát egyaránt fel tudja ajánlani a hölgy szolgálatára. És minél erényesebb a hölgy, annál kitartóbb szolgálattal nyerheti el kegyét.

Ostromod hevessege azonban ne csökkenjen, továbbra is halmozd el a hölgyet ajándékokkal, írd neki leveleket, hogy halljon rólad minden órában akkor is, ha távol vagy tőle, a lovagi párviadal után lobogtasd meg a kendőjét, hogy mindenki láthassa, az ő nevében győzedelmeskedtél, foglald imáidba a nevét,

hirdesd szépségét és erényeit társaid között, és nézegesd portréját akkor, amikor ő azt hiszi, nem tudod, hogy lát téged.

Légy hűséges hölgyedhez minden körülmények között, és ha egyszer szívedbe zártad őt, el ne felejtse sem adományért, sem fenyegetésért, sem egy másik hölgy kedvéért. Az egyetlen ok, amiért hölgyedet elhagyhatod, az az, ha méltatlant tesz, és csalódnod kell erkölcsében, túl azon persze, ha kitartó próbálkozásod ellenére sem fogadja udvarlásodat. De még oly hatalmas hiba vagy vétek sem lehet ok arra, hogy elfordulj attól a hölgytől, akit Isten színe előtt asszonyoddá fogadtál, mert amit Isten és ember előtt megfogadtál, azt nem szegheted meg. Tartsa meg a hűséget a lovag a testi szerelem tekintetében is, bár a testi szerelemben esett vétek kisebbnek tűnik annál, mint ha szívért adja más hölgynek a lovag, mégpedig éppen azért, mert a szív igaz szerelme magasabb rendű a paráznaságnál.

A hölgyed iránti igaz szerelem a Krisztus iránt érzett szerelem földi képmása, ezért nem bálványimádás festményt készíttetni hölgyedről, és azt magaddal hordani, miként Krisztusról is számos képet festettek már. A hölgyed iránt érzett hűség pedig az uralkodó iránti hűség képmása, ezért akinek hűsége gyenge a szerelemben, annak hűsége gyenge lesz az uralkodó felé is. Ezért van az, hogy a szerelemben esendő férfiakban az uralkodóknak sincs teljes bizodalma, és ezért van az, hogy az uralkodóknak, vegyük például boldogult Jó Fülöp urunkat, inkább megengedtetik a hűtlenség a szerelemben, mint más halandónak, mert ezen a földön az uralkodók más hatalmasságnak már nem tartoznak hűséggel. És hasonlóképpen [...] és mind a szentek [...]

Végezetül arra figyeljen a lovag, hogy minden hölgy, aki csupán születését és erényeit tekintve méltó lenne a szerelmére, azzal úgy illik bánnia, mintha szerelmes lenne belé. Gondja legyen a lovagnak arra, hogy az erdőben vagy idegenek közt egyetlen tiszteletre méltó hölgyet se hagyjon magára, hanem kísérelje odáig, hogy a hölgy biztonságban legyen. Egyetlen hölgyet se engedjen fizetni semmilyen szolgálatért, inkább fizesse ki azt a kalmárt a lovag, akinél egy ismeretlen hölgy valami portékát vásárol. Ügyeljen a lovag arra, hogy minden erényes hölgyről csak dicsérőleg szóljon, s találja meg mindenkinben azt, amiért dicsérni lehet, kit szépségéért, kit vallásos buzgalmaért, kit erényéért, de mégis a legjobban annak örülnek a nők, ha a szépségükért dicsérik őket.

3. Fegyverzet és öltözet dolga. Birtokában levő tárgyak közül semmi más gondozására ne fordítson annyi figyelmet a lovag, mint a fegyvereire. Békében ékes dísz és büszkeségének jelképe a fegyver, háborúban fegyverével szerez magának becsületet és pajzsával oltalmazza életét.

Ne szégyellje azt sem, ha kardját és vértjét magának kell csiszolnia, ez a foglalatosság a vadászathoz hasonlít abban, hogy a háborúra készíti fel a lovagot, és méltó hozzá. Bizony kisebb szegény az, ha a lovag maga csiszolja és olajozza fegyvereit, mint ha rozsdás vagy csorba karddal vonul hadba. Szintúgy foglalozzon a lovag a lovával. A harci mén a csatában a lovag egyetlen támasza, akinek hűségén sok jó lovag élete vagy halála fordult már meg. Ha tehát lovat veszel, ne az árát nézd, hanem szép természetét, tüzes vérét és okosságát, mert javadra lesz az. Ha lovászt tartasz, győződj meg lovászkod jó erkölcséről, és semmi esetre se hagyj, hogy a lovad mást tekintszen gazdájának, csakis téged.

Ha teheted, tarts több lovat, és mindet vidd magaddal a csatába, hogy amint az egyik elpusztul, rögvest átülhess a másikra. Ne tedd ki magad a gyalogos harc veszélyeinek, és ne adj lehetőséget irigyeidnek, hogy egy percig is alantas gyalognak tűnjél.

Lovadnak adj nevet, és ehhez a régi lovagoktól vagy uralkodódtól végy mintát. Ismeretes, hogy Antoine de Croy *Bucephalus*nak hívta a lovát, amiért pimasz diákok csúfolkodások özönét zúdították a kiváló lovagra, mégis ennek a hűséges állatnak köszönhetette, hogy megmenekült Azincourt alól. Ne add azonban lovadnak szeretett hölgyed nevét, mert örökre szégyenben maradsz, ha hölgyed vagy lovad méltatlant tesz.

[...]

pajzsodon a címer [...]

[...]

Vívómestert tudása, gyakorlópárt rangja szerint válassz. A vívómesternél vívjak életlen karddal, de erő és figyelem tekintetében egészen úgy [...] élesebb [...] a pogány köszörűsökről mondatik [...]

[...]

[...] a bombardá kénköves búzt okád [...] a pokolból érkezett, és oda is küldi vissza [...] azt kell mondanunk, hogy ezen fegyverek közül, bár mindegyik méltatlan ahhoz, hogy keresztény lovag használja őket, az íj a legkevésbé ördögi. Hiszen az íj meghúzásához a harcos saját karját feszíti meg, a számszeríjhoz egyaránt kell a kar ereje és a szerkezet ördögisége, az arkebúzt pedig egy nyolcéves gyermek ugyanolyan sikerrel sütheti el, mint a legvitézebb harcos, hiszen nem a harcos kiválóságával [...] az ellenséggel szemtől szembe, még ha az galád vagy pogány is [...]

[...] karddal és lándzsával harcol. A harcban a lándzsáé az elsőbbség, mert azt akkor használják, amikor először egymásra rontanak, a kardot pedig csak amikor a sorok már összekeveredtek, és a lándzsák eltörtek. De a kardot békében is hordják, mert nemcsak fegyver az, hanem ékesség és rangod mutatója is, és az igazság helyreállításának eszköze is, ezért a kard magasabb rangú a lándzsánál. Ahogy azt Jean de la Trémoille úr oly elmésen megjegyezte, azért is a kardot illeti az elsőbbség, mert egésze a legnemesebb acélból készül, míg a lándzsának csak a hegye vas, a nyele fa.

Kardodat ezért mindig kösd fel, és hordjad azt napkelettől napnyugatig, csak akkor vedd le, ha Krisztus szentségét veszed magadhoz, mert Krisztus tisztaságát gyilkos szerszámmal bemocskolnod nem szabad; és amikor uralkodó elé járultodban az ajtónállók elveszik szablyádat. Kardod méltósága a te méltóságod, tisztasága a te tisztaságod, rangodat ez mutatja. Hiába legyen [...] és százszor száz nagy őszöd, ha kardodat nem hordod és nem forgatod, lusta pojácának fogsz tűnni, aki mögött sugdolóznak és összenevetnek a cselédek.

Öltözéked visszafogott és méltóságteljes legyen. Az öltözködési szokásokat távolról kövesd. Lovaghoz méltatlan, ha mindennap a szabóhoz szaladgálsz új és új ruhák után, vagy ha tarkaságban a pávát utánzod. Ruháikat csak azok a hitvány piperkőcök mutogatják, akiknek sem származásuk, sem erényük nem oly kiváló, mint amit mutogatni lehet, ha ugyanis bármi másban kiválóak lennének, azzal büszkélkednének szabójuknak pénzen vásárolt mestersége helyett. De gondatlan az is, aki megirigyelvén a próféták szokását, nyers bőrökben és

darócban, vagy őseink szokása szerint szabott köntösben jár az udvarban. Bizony, ha így teszel, mintha azt akarnád elhitetni, hogy tenmagad öregapja vagy, és csúfokodások céltáblája leszel.

Senki sem vitatkozhat azzal, hogy a legnagyobb méltósága a fekete színnek van. Ha csak teheted, ruhád legyen tiszta fekete. Ügyelj azonban arra, hogy a legtisztább szín viselésével megsértheted az uralkodót, ezért ha az uralkodóhoz, vagy más, náladnál hatalmasabb úrhoz mész, ne hordj feketét. Fekete legyen viszont öltözeted akkor, ha veled egyenrangúakhoz mész, vagy ha a herceg tiszteletére és a hozzá való hasonlatosságért a többi lovag is feketében jelenik meg.

Szolgálóidra adj köntöst a családi címer színei szerint, és amikor családodat vagy birtokaidat képviseled, magad is viseld saját színeidet. Ha megteheted, mert nagy úr vagy, egy szolgád járjon a nyomodban, lengesse zászlódat a fejed fölött, és ha valahova belépsz, kiáltsa el a neved. Te azonban viselkedj hűvösen, mintha sem a zászló, sem a szolga ott nem lenne.

Ha pedig sem feketét, sem címered színeit nem viseled, úgy viselj szürkét vagy barnát. Óvakodj azonban, és gondod legyen rá, hogy felöltőd távolról se tűnjék kopottnak vagy durva szabásúnak, hiszen a бүdös parasztok rongyai is szürkék vagy barnák. A te köntösöd ne a portól, hanem a festéktől legyen barna, és pedig egészen feketébe hajló. Köntösöd egyszínű legyen, és minél közelebbi a feketéhez, mert vásári mutatványoshoz hasonlatos az, akinek köntösén három vagy négy szín váltakozik, és káprázik a szeme annak, aki reá néz. Pirosat pedig soha ne viselj, hacsak nem szerepel címeredben, mert aszott arcú öregasszonyok és istentelen szodomiták színe az.

Mellényed vállát tömd ki, övedre pedig csatold fel kardodat, ezzel mutasd, hogy a lovagi rend tagja vagy. Ékszert csak akkor hordj, ha valamely lovagrend szabályzata előírja, vagy hölgyed úgy kívánja. Mellényed arányos legyen, és kisebb hiba, ha túl hosszú, mint ha túl rövid. Ha mellényed alól kilóg az inged, gondatlan fajankónak fogsz tűnni, ha pedig te magad hajtod olyanformán, hogy kilátszódjék, semmirekellő piperkóc vagy. Térdedet és válladat ne fedd fel, amikor mások láthatnak, égessen bár a nyár heve, mert nem útszéli szajha vagy, aki mint portékáját mutogatja testét, hanem olyan lovag, akinek erkölcs minden ízében méltóságteljes.

És ilyen legyen a lovag külseje is, nem olyan lágy és nőies, hanem erőt és bátorságot sugalló. Kisebb baj egy sebhely az arcon, mely csúfit ugyan, de a bátorság érényére vall, mint egy festett szem vagy bodorított haj, melyek a világ legpajzánabb és legtisztességtelenebb nőszemélyeihez illenének. Arcodat Isten formálta olyanná, amilyen lett, ne vetemedj hát olyan gőgösségre, mintha pár olcsó festékkal szebb művet tudnál alkotni a mindenható Istennél [...]

[...]

Szólni kell a csőrös cipőkről, melyeket egyesek megvetnek, de annál többen hordanak. Mondják, hogy pár éve Párizs utcáin körmeneteket tartottak a csőrös cipők ellen, amely szerintük a sátán műve, de nem bírták befejezni, mert a körmenetben a papok mind orra buktak csőrös cipőik miatt, a nép pedig mind hasra esett nevetésében [...] nem a sátán munkái, hanem a derék susztereké, és ha az udvarnál van, a lovag is hordhat ilyet, annál is inkább, hogy hercegeink sem tesznek másként. Legyen gondod ugyanakkor a csőr hosszúságára. Ha a

csőr rövidebb, mint a lábad, hát mire az egész? Ám csak a legnagyobb urak hordhatnak akkora csőrt, mely kétszer felülmúlja lábuk hosszát. Mérd le hát rangodat, és ahhoz szabasd cipődet.

Ha beköszönt a tél, járjon eszedben lovagi mivoltod, ne feledd hát, hogy a lovag egyben szerzetes is, akinek gyötörnie kell a testét, nehogy az eluralkodjék lelke fölött. Csak akkor végy hát felöltőt, ha dér lepi el a fák ágait, addig pedig járj mellényben. A hadban úgysis a meztelen földön fogsz aludni, távol ágyadtól és kályhától. Lásd, a parasztok már a nappalok első rövidülésével felöltőt húznak, de ebből csak az látszik, mennyire képtelenek megérteni azokat a magas célokat, amelyeket a lovagok, de még a papok is forgatnak elméjükben. Mellényt és felöltőt egy időben ne hordj; ha hideg van, viselj mellényt, ha a hideg tovább erősödik, cseréld le felöltőre. Tested így edzett lesz, és a hadban, amikor mások másról sem csacsognak, mintsem fázásukról, és dideregve forgolódnak, amikor a pusztai földön kellene aludni, te vígan fogod viselni a megpróbáltatásokat, és amikor a csata napja eljön, nem remeg meg kezében a kard. Béke idején csak akkor vegyél magadra mentét és felöltőt együtt, ha hölgyedet kíséred, és ő fázik. Ekkor bátran átadhatod neki mellényedet, amivel elnyered kegyét, és míg felöltőd rajtad van, téged sem fenyeget a meghűlés veszélye.

A lovag ne hordjon ruhaneműt a fején, csak sisakot a harcban, és azt a kendőt a tornán, amelyet a hölgyétől kapott. De eső és hideg miatt sapkát ne hordjon, kufárok és alantas városnépek szokása ez, akik alacsony homlokukat kívánják elfödni vele.

4. A lovag viselkedése az udvarban és máshol. [...]

Legyen a lovag viselkedése az udvarban minden ízében méltóságteljes. A lovagnak olyan a méltósága, mint kereszténynek az erénye; nélküle olyan, akár egy hitvány eretnek. Ügyeljen arra hogy ne ragadja el a heveség, főleg akkor ne, ha előkelő társaságban van. Tegyen úgy, mintha minden szava és minden cselekedete előtt hosszasan gondolkodhatott volna, és bármi ingerelte is a heveségre, azóta visszanyerte hidegvérét. Ne énekeljen, ne kurjongasson, ne füttyörésszen, és legyen gondja arra, kit vesz magával egy társaságba.

Ha olyat is tesznek jelenlétében, ami az alantas emberek szenvedélyét rendszeren felkorbácsolja, a lovag viselkedjen higgadtan és mértékletesen, és még ezen a földön elnyeri érte jutalmát. Ha valaki ellened tesz vagy kedvedre tesz, ne váltsa ki feltétlen haragodat vagy meggondolatlan kegyedet, hanem tégy vele úgy, mintha egészen semmi nem történt volna, mert embert ne egy tette miatt ítélj meg, hanem természete alapján. Ne lásson [...]

[...] előkelők között [...] válaszd meg jól a bőfögés és a fingás idejét, mert bár a test természetes szükségei ezek, mégsem illő, hogy a lovag hangosan bőfögjön vagy fingjon az uralkodó vagy más hatalmasság közvetlen közelében. És ugyan a természet rendelte szeleket egyáltalán nem vétek kiengedni magadból, de alávalóság direkt ellenlábassod orra alá fingani, amikor a szükség még nem is olyan hatalmas, hogy ne tudnád visszatartani. Mondják, hogy a francia király alattvalóinak kedvelt szórakozása a fingpárbaj, és haragban álló lovagok a király és a királyné jelenlétében egymásra finganak, azt hirdetvén győztesnek, aki a leghangosabb és legbűzősebb szelet varázsolta; de ez nem lehet követen-

dó példa az igaz lovag számára, ez csak annyit mutat, hogy a franciák még a parasztoknál is alávalóbbak [...] ahogy Jacques Phingorasaux tette [...]

Közös étkezésekkor ne egyél mások tányérjáról, és ne tűnj falánk disznónak. Ne zabálj úgy, mint azok, akik versenyeznek minden falatért és versenyeznek a körülöttük ülőkkel az utolsó falatokért, mert tudják, hogy az uralkodó számlájára töltik bendőjüket. Te egyél úgy, mint aki ráér, és ne sajnáld, ha mások felzabálnak mindent: nekik az való, neked pedig méltóságod megőrzése. Ha teheted, ne egyél kézzel és ne piszkold be húsok levével kezed, de ha mégis úgy adódik, mert olyan úrnál vendégeskedsz, aki a régi módi szerint kézzel eszik, tudj úgy enni, hogy ne piszkold össze ruhádat, sem vendéglátód ruháját.

Legyen tudásod pontos az udvarban megforduló emberek rangjáról, tudd, ki van rangban fölötted, és ki alattad. Ügyelj arra, nehogy túlbecsüld a magad rangját, és bánj óvatosan, de valódi rangjuk szerint azokkal, akik nagyobbnek képzelik magukat valós tekintélyüknél. A magasabb rangúakat köszöntsd előre címük szerinti alázattal, az alacsonyabb rangúaknak nézz a szemébe, de várd meg, amíg ők köszöntenek, te csak azután szólj hozzájuk, hacsak nem valami fontos ügyben keresed éppen őket. A viszálykodást kerüld, mert aki nálánál magasabbal viszálykodik, az bolond, aki egyenrangúval, az vakmerő, aki alacsonyabbal, az alantas, és megint csak bolond. Azért, ha valaki megsért, tégy meg mindent a jó szándék megőrzéséért. És ha mások vesznek össze, tégy meg mindent kibékítésükért, mert méltatlan a lovagi társaság tisztaságához, ha tagjai egymás ellen élezik töreiket.

Hasznodra válik, ha még mások előtt megtudsz mindent, amit az udvarban beszélnek, de amit megtudtál, ne híreszteld, és mások előtt tégy úgy, mintha [...]

[...]

Ami célt kitűzöl magad elé, az minősít téged, ezért minél többre tartod magad, annál magasabb legyen az a cél is, amit meg akarsz valósítani. Egyáltalán nem baj, ha céljaid megvalósíthatatlanok, adódik, hogy a törekvés elég, ahogy a tökéletes elérhetetlen, de a tökéletességre törekvés elvezet odáig, hogy jó ember legyél.

Ha csinálsz valamit, legyen bármi Istennek tetsző cselekedet is az, csináld komolyan, és ne gurigázz szarral. Dicséretedre válik, ha a legjobb leszel bármilyen Istennek tetsző cselekedetben, elvesztheted tekintélyedet viszont, ha a parasztok jobbnak bizonyulnak nálad. Ezen felül is [...] idő előtt.

Hasonlóképpen, ha beszélsz valakivel, legyen bár alacsony származású vagy hitvány ember is, add át neki teljes figyelmedet, mert az összes ember Isten képmása.

Magadban tudd minden emberről értékét, tartsd számon minden erényüket és hitványságukat. Ha szóba kerül, mások előtt mindenkinek csak az erényeit említsd, de amikor kettesben maradsz vele, ha megteheted, ugyanúgy említsd föl neki hibáit és erényeit, hogy lehetősége legyen hibáit erényre fordítani. Senkiről ne mondj olyat, amit nem mondanál előtte. Ne pletykálgoldj, ne gúnyolódj, ne áskálódj. Ne vádolj, ne fogadkozz, ne légy komisz [...] de csatlakozz a hadhoz [...]

Jól véd eszedbe, hogy attól, mert valaki alacsony származású, azért még lehetnek bizonyos erényei, melyeket értékelned kell, hogy ne forduljanak elle-

ned. Senkiről ne hidd el, hogy jó vagy rossz, mert a jó és a rossz nem az emberek sajátja. A jó csakis az Istené, a rossz pedig a sátáné, ezért az ember csak a kettő keveréke lehet, mert részesült az isteniből, de nem lehet azonos vele.

Aki akar valamit, legyen az bármi, ami tetszhet az Istennek, az előrébb való, mint az, aki semmit nem akar; mert a valami kiválóbb a semminél. Ha tehát ketten vitába szállnak, és az egyikről kiderül, hogy se elérni, se megvalósítani nem akar semmit, legfeljebb tovább növeszteni hasát, félelem nélkül állj a másik pártjára.

Ne tekintsd se a vagyonszerzést, se a birtokszerzést, se a kéjelgést, se semmi más mulandót legfőbb céloknak. Ne feledd el azt sem, hogy halandó vagy, és az ítélet napján sem pénzedet, sem hatalmadat nem viheted magaddal a Mindenható elé, csak erőnyeidet. És mind a szentek és a kiválóak abban mutatnak példát, hogy az erényeket követik, és magad körül is láthatod, hogy kellemesebb és értékeesebb annak a társasága, aki erényesen él, és szüntelenül önmaga és mások nemesítésére törekszik, mint azé, aki mindennek fölé helyezi a gazdagságot, a hatalmat vagy az élvezeteket. És ne hidd, hogy megengedhetsz egy kis lépést a kapzsiság, a kevélység vagy más gonosz csábítás felé, anélkül hogy az igaz hírneveden folt ne essen, mert a bűnöket csak az erények rovására követheted el, és a mulandó dolgokat csak a becsület és az igaz hírnév kárára gyűjtheted.

Ezért ha sokat bírsz valamiből, legyen az akár gazdagság, akár birtok, akár az uralkodó kegye, vagy bármi más, amit a szerencse juttatott neked, ne fuvalkodj fel, ne légy gőgös és ne hivalkodj gazdagságoddal, hiszen a szerencse mindig forgandó, bármikor megfordulhat a kereke, te pedig amilyen magasan voltál előbb, olyan mélyen leszel utóbb. Másrészt magad is láthatod, milyen visszataszító az, aki minden hétköznap arannyal átszótt selyemruhákban parádézik, mindennap más lovon ül, és minduntalan mondogatja, ezért meg ezért milyen hatalmas összegeket fizetett ki. Vagy milyen visszataszító az, aki minden percben hivatkozik az uralkodóval vagy más hatalmas személyiséggel való bizalmas viszonyára, mintha bizony az ágyasházban folyton egymást bújnak. Te ilyet ne tégy. Élj úgy, ahogy megteheted, és akinek kell, úgyis tudni fog róla, ha gazdag vagy, és ha hatalmas vagy. Teli erszényedet ne csapd ki mások előtt az asztalra, és ne panaszkodj, hogy lehúzza derekadat a benne levő sok arany, elég, ha lazán, mintha véletlenül tennéd, szétnyitod köntösödöt, a körülötött állók akkor is látni fogják, mekkorára dagadt az erszényed.

Ha valaki gonoszat tesz ellened, gondolkodj el, vajon nem jársz-e jobban, ha elhagyod a bosszút, mert a bosszú csak újabb bosszút szül, és újabb keserűséget. Nemde Krisztus is megbocsátott ezer és ezer sérelmet, amit a zsidóktól és másoktól kapott? Bízd hát az ítélkezést a te Istenedre, ha a másik valóban gonoszat tett, azért a pokol tüzében fog égni, anélkül hogy te beszennyeztél volna magadat. És ha így teszel, ne csak a bosszútól tekints el, de a haragodat is felejtsd el, keserűségedet is változtasd derűvé, és örülj, hogy ellenséged révén gyakorolhattad saját erőnyeidet.

[...]

Ha emberekkel találkozol, akár eggyel, akár többel, és nemcsak a napot, hanem az órát is kijelöltétek, gondoskodj róla, hogy el ne késhess, sőt ha teheted, még korábban éj oda a megbeszéltnél. Hasonlóképpen, ha levelet kapsz

valakitől, nem számít, hogy a választ magad írod-e vagy deáknak mondd tollba, ne halogass és ne nyeld le a levelet, hanem tégy meg mindent, hogy a lehető leghamarabb és a legteljesebben válaszolhass, örülhessen a szíve annak, aki kapja.

Kötelességeidet és az erényeket ne úgy hordd, mint egy páncélt, amely fedezi testedet, amikor szükséges, majd pedig levetheted, és béke idején nélküle is élhetsz; mert csak akkor lehetsz igazán erényes és akkor viselkedhetsz mindenben lovaghoz méltóan, ha kötelességeid és erényeid a szíveden belülről költöznek, és onnan nem színlelésként, és nem is erőltetetten, hanem a legtisztább jóakarattal törnek ki.

Amiket eddig elmondtunk, azok mind kötelességei a lovagnak, de kötelességeiben ne a keserűséget érezze, hanem a magasztosságot, és annál magasztosabbak és könnyebbek ezen kötelességek, ha az uralkodó a hadban olyan győzedelmes, a békében pedig olyan igazságos, nagylelkű, bölcs, fényes és erényes, mint a mi Károly hercegünk, akit nem véletlenül hívnak egyesek munkálkodónak, mások merésznek, mert békében fáradhatatlan, háborúban pedig valóban merész.

Gyakorolja tehát mind a lovag a keresztényi lovagnak ebben a könyvben előszámlált erényeit, és gyakorolja magát a hadi erényekben. Védje az ártatlant, gyámolítsa az elesetteket, üldözze és büntesse a gonoszokat, dicsérje és jutalmazza a jókat. Szolgálja mindenben az igazságot, mert Isten, a mi legfőbb urunk az igazságot és az erényeket pártolja a hamissággal és a bűnökkel szemben. Támogassa és védje a lovag ez egyházát, mert az egyház ugyanazért az isteni igazságért harcol, mint a lovagság. És imádkozzon ennek a könyvnek a szerzőjéért, Cissayba való Jonkért, avagy Jonk de Cissayért. Ámen.

Görög Dániel fordítása

Kezében tartja lapunkat, Kedves Olvasó – hadd higgyük, hogy „nyert ügyünk van” így, mert törekvéseinket megítélheti, s határozhat arra, hogy adójának egy százalékát alapítványunknak ajánlja föl.

Ezt megteheti, ha kedvezményezettként

a **Cédrus Művészeti Alapítványt**

nevezi meg, adószámunk pedig:

18110661-2-41.

Köszönjük.